

Benyő Hedvig – Tóvay Nagy Péter

A tánc motívuma Nagy László költészetében*

„A zene, a tánc, a képzőművészet nem kötődik nyelvhez, fordítani, sőt újrafordítani nem kell. Igazán csak a verset kell feldarabolni, ereit föltépni, halálra kínozni, hogy újraszülhessük, magyarul.”¹

Nagy László költészetét sokan, sokféle szempontból tárgyalták. A költészetében szereplő főbb motívumok elemzésére is sor került már. A versekben előforduló bibliai-motívumok mellett többek között a ló, az ünnep, a betyár, a május, a tél, a tűz, a kiseded, / fiú, a szesz, a ráébredés motívumának bemutatása történt meg:² Nagy Lászlónak ezt az igen összetett „poétai címerét” az alábbiakban még egy képpel, a tánc-motívummal, kíséreljük meg kiegészíteni.³

Nagy László lírájában a tánc motívumának legnagyobb csoportját a táncoló személyek és a táncalkalmak alkotják. A táncra perdülő gyermek képe jelenik meg az Emlékezés régi viharra című költeményében, ahol a nyári vihar lecsendesedése után az örömeikben egymással birkózó barmok önfeledt örömeiben osztozó kisbojtár mozdulatai elevenednek meg.⁴ Egy másik versben a táncoló idős ember alakja bukkan fel előttünk (A fekete pátriárka).⁵

Népi gyökerű, a bolgár történelmet megidéző, balladás tánc szerepel Bojánna táncában (Bolgártánc)⁶ A magyar népi mulatozások sajátos hangulatát, a sírva-vigadást idézi Táncbéli táncszók című verse,⁷ melynek táncos feldolgozásáról naplójában is megemlékezik.⁸

* Elhangzott a Magyar Táncművészeti Főiskola Elméleti Tanszéke által szervezett Tánc és irodalom konferencián, 2012. március 2-án.

¹ Nagy, 1979.125.

² Pomogáts, 1979., Dobóné, 1981, Dobóné, 1989., Kiss, 1993, Szigeti, 1996, Tarján, 1994a, Tarján, 1994b, Tarján, 1997a, Tarján, 1997b, Vasy, 2000.

³ „Minden egyes motívum poétai címer, amelynek kialakításában a pszichológiai jegyeknek, a kontaktus személyességének döntő befolyás jut. Az állandóság és az ismétlődés eleven sémazerőséget visznek a motívumokba, s azok így eleve és együttesen viselik a formalizálódás, az értelmezési automatizmus előnyeit és terheit. A lehető legnagyobb formai és tartalmi változatosságú, de önmaga centrumába folyamatosan visszakötődő motívum érheti el a legintenzívebb művészi hatást. E centrumot, a motívum lényegét névvel kell illetni: a motívum mindig nevet kér és nevet is ad önmagának. Így jelölőjévé válik az oeuvre valamely uralkodó képzetének, gondolatának, témakörének, megszólalásmódjának.” Tarján, 1997a 7-8.

⁴ „Örömeikben birkóztak, csattogtak szárvaik, / Meghasogatták egymást, vérük fűre dült. / Ázott ingben körülöttük táncoltam én, / Mosolyogtam, zengettem nádi hegedűm.” Nagy, 1978. I. 17.

⁵ „Miképpen földrengéskor, iszonyuan rázkódtatik a tűzhely. S mint aki sárkányvértől részeg, táncol a tata a bádogcsövön. Ratatatata. A cső pedig okádjá és fujja a kormot. Ratatatata.” Nagy, 1978. I. 652-653.

⁶ „Mikor már nyugodnék, szivencsap az emlék, / lángszárnyú szép nap, sohase feledhetem / Nyomomba ködösült hónapokon átvág / Bojánna táncát látta újra velem. // Boros asztalunkról kirepül a gyepre, / mindünknek vágyát érzi e gyönyörű szív, / ritmust ő parancsol zeneszerszámokba, / s ropja erővel, mint aki csatára szít. // Alattunk ássák a hóharmatos völgyet, / a fűvön trák sisak, római csont, / a víg asszony oda-oda pillant, / a táncba s szilajon föl-fölkölt. (...) Bojánna nem félhet, ő maga az élet, / parázslék benne szépség és minden erő. / Bojánnát örökre varázsolja tánc / tánc e gyors, e viharra kerekedő / Bojánna iszonyú történelmet táncol, /szakadnak szívek, mint őssel a meggyfalevél / főlészall a vérgőz a Balkán havasára / Bojánna járja, ő jatagántól se fél (...) Nagyurak csontjai, mint az aszu-ágak, / pattognak, porrá törődnek talpa alatt, / Bojánna nem nyughat, viharosat perdül, / rikolt s a gyilkos germánnak magva szakadt. // Táncolva felrobbog évezredes éjből, / pénzék rajban sírnak a nyaka körén: / zsinórra felfűzött szultánok s királyok sínylik e táncot, tátognak

Két versében is szerephez jut a tánc egyik legősibb formája, a népi mágikus-szagrális körtánc. A mindent fölfaló csodamalac körbetáncolásában a körtánc szagrális jellege, az imádat domborodik ki (Csodamalac).⁹ A Viola-homályban című költeményben a körtánc „a gonoszt, a rosszat távol-tartó, védettséget jelentő” értelme kerül előtérbe.¹⁰

A naptári ünnepekhez kapcsolódó, jellemzően népi eredetű, táncalkalmak közül számos említésre kerül a Nagy László-i oeuvre-ben. A farsangi táncot idézi meg a Farsangi ének,¹¹ a májushoz kötődő táncos hagyományra utal a Májusfák című verse.¹² A vasárnap táncolás képe egy hosszúversben (A vasárnap gyönyöre) jelenik meg.¹³ A népi táncalkalmak szokásos helyszíne volt a búcsú is, melyek közül az iszkázi búcsú kerül megemlítésre (Jönnek a harangok értem).¹⁴

A tavasz beköszöntéséhez kapcsolódó táncolási szokások villanak fel az Ég és föld című „oratóriumban”. A műben szereplő, pusztulásra ítélt öregemberrel egyetemben a népszokások, a népi hagyomány, az emberi értékek (szeretet, hűség stb.) mellett a természeti értékek párhuzamos pusztulása figyelhető meg.¹⁵

Nagy László költészetében fontos szerepet kap az esküvőhöz, a lakodalomhoz kapcsolódó tánc motívuma. A Tánc a téren című versében a pópa áldása nélkül megtartott esküvő, lakodalmi vigadozás képét láthatjuk.¹⁶ A lakodalom haláltánc-szerű víziója bukkan fel a költő szüleiéről szóló versében (Rege a tűzről és jácinról).¹⁷

A bolgár esküvői szokást megidéző Menyegzőben maga az esküvő nem is kerül bemutatásra, csak a tombolásra, zuhlásra ürügyül szolgáló lakodalom: hiszen a „két fiatal egybekelése csupán merő ürügy a huzamos dáridózásra”¹⁸ Az állatias ösztönök elszabadulásának forgatagában buk-

most is felém... // Bojánna így járta, vihar volt a tánc, / harcra, szabadságba vitte a képzeletet. / tüzes volt, mikor lecsa-
tolta, / suhogtatta szélbe s fényesen fölnevetett. / Művének vérszínű zengő magasából / mint nap az égről, Bojánna pírral
leszállt, / énvelem kocintott, merengő fiúval / az új bort: a zavaros deli boránt. Nagy, 1978. I. 172-174.

⁷ „Nem vagyok jó, nem vagyok jó senkinek / Rámugatnak égiek és földiek /Táncra lábam, kutya a föld, eb az ég / Jó
lennék majd, égetőn ha kellenék (...) Fáj a szívem, kimutatnom nem lehet / Majd meggyógyít, aki szívből megszeret /
Táncra lábam, kutya a föld, eb az ég / Hadd mulatok, mikor sírnom illenék (...) Most rúgjon a sarkad szikrát / Égesd el
a világ piszkát // Aki bírja, kipirosul / Még a csúf is kicsinosul // Forgasd ide, oda is / Lángoljon a szoknya is // Elköltözni
csúnya volna / Deszka közé csomagolva // Mert mibennünk zeng a lélek / Minket illet ez az élet” Nagy, 1978. I. 465-466.

⁸ „1976. május 21. péntek. Kevés pihenés: fél 6-kor a Corvin téren, Népműv. Int. Táncpartik, a Táncszókat is táncolják.”
Nagy, 1994. 237. Krónika-töredék.

⁹ „Hajlott a malac négylábra, / is lábnak használta, / s öt szegény összefogódzva / körbetáncolta – forogta.

Pörgött az élő kerítés, / gyöngyszemként szállt a veríték.” Nagy, 1978. I. 163. A körtánc funkciójáról lásd: Kaán, é.n. 6.

¹⁰ Kaposi, 1980.5. „Kis cigányom lobogtass kendőt, / Fejed körül hajnali felhőt, / ne less a világra, / seregei az enyészetnek
/ a nagy műszakra most öltöztek / viola-homályba. / Téged a fények bujdosása / ne keserítsen, / engem a táncod segítsen,
/ omlás ellen babonás körrel /most bekerítsen.” Nagy, 1978. I. 259.

¹¹ „Verőfényes tócsák tükre szélén / táncba kezd a diáklány, / fias anyák sugárban és sárban / járnak, szájuk halovány.”
Nagy, 1978. I. 184.

¹² „Májusfák suhogják magasan / Az ember elszabadult kedvét, / Tövükben a táncot ne járják / Sarkantyús csizmájuk
medvék.” Nagy, 1978. I. 111.

¹³ „Te vagy a legjobb szerelmi-kerítő, fényesesűz, / Te vagy a táncoltató és csókoltató hegedű.” Nagy, 1978. I. 229.

¹⁴ „Húzzák a bobai cigányok hervadó sátor alatt. Éppen a temető mellett borzongja a port a bőgő. Mintha egy ferde sír-
követ felhúroztak volna mára. Lassú a tánc a porban, öreges, de azért nem keserű. Langyos a sör és pocskék a bor, de azért
be lehet rúgni. Csücsörít, sóhajt s töpreng – iramodik mégis a szólam: Lacikám, édes úri barátom, hogy teccik a fels-
a felsőiszkázi búcsú?” Nagy, 1978. I. 684.

¹⁵ „Atya: De ti belepofáztok ügyembe, ráordítva / a kedves tavaszi táncra, a gödölye-örömrre, / szilánkos telet okádtok a
gyöngye virágra, / üvegököl-szemmel a világot megveritek, / szerűmre lenéztetek s vak lett a gödölye, vak! // Fiúk: Vak lett a
gödölye, ó vak remény, vak, vak, vak. // Atya: Vakogtok sírbontó ebek a koncra, de én / annyiszor zúzódtam s jajdultam el ké-
ken, lilán, / ahányszor a gödölye nekiment a falnak, fának / neki a fejsze fokának és hordta fején / a játék vér-csillagát akár egy
árva kislány, / aki ha táncol, megütik – nem bírtam elviselni / nyakára a szalag mellé odatettem a kést.” Nagy, 1978. I. 546.

¹⁶ „Jönnek a komák vörös kakassal, /áll zene-banda a téren, / járják dobra, harmonikára / csillag reszket az égen. //
Meghátrálnak, neki-nekifutnak /lobog a selyemkendő, / lehelet kavargó, leng felettük / lángokkal ittas felhő.” Nagy,
1978. I. 122.

¹⁷ „Jaj, a menyasszonytáncra bánatom virradatán, / nem jöttél ki a katonásírból, fejbőlött édesapám.” Nagy, 1978. I. 287.

¹⁸ A Menyegző keletkezési körülményeiről maga Nagy László is beszámol: Nagy, 1979. 80.

kannak fel a tánc és a féktelen mulatozást kísérő táncszók. A szöveg filmszerűen mutatja be a táncot: „nem a mozdulatokkal, hanem a mozgó emberek cipőivel, ruháival, majd magukkal az emberekkel.”¹⁹

Arcral a tengernek itt állunk párban,
 kürtszóban, ünnepi arany riadóban,
 síp-sikolyban, a dobhang döbbenetében,
 lábdobogásban ijedten, a tengert utánzó
 táncosok lendülete fenyegeti hátunk,
 mert a tengernek bemutattak minket,
 vegye tudomásul, itt állunk párban,
 (...)

de nekünk állni kell királyian, kéz a kézben,
 összeforradt kézzel, összekapcsolt vérköreinkben,
 ér-glóriában, gyöngyvirággillatú mátkaruhában,
 arccal a tengernek s mosolyogni a gigászi mókát
 a habból perdített tünemény baba-pólyákat,
 nézni az albatrosz-párok fáradhatatlan röptét,
 de állni a körtáncosok szélverésében, akár a szobor,
 várni, amikor dobszóra dobognak a lábak
 s rengetik az anyaföld tűzeres agyvelejét
 fekete sevrócipők, és drága mazsolaszínű
 topánok, lakkcsizmák, fogsorokkal sarkantyúsak,
 vérszekfű-tarajuk át-üt a föld sóhaján, a poron,
 s rúgva a port a szegények disznóbőr-bocskorai,
 sörtésen, torzonborzan, mint kicsi szörnyetegek
 ugrálnak kergén a zsírtalan remete-sarukkal,
 akasztottember-színű szederlila bilgerlikkel,
 csukaorr-cipőkkel, gyászszalag-cuggú cipőkkel
 és összevegyülnek a condrák, a fátyolruhák,
 a folthátán-foltok, mint párzó éjjeli lepkék,
 a püspökpálástartal, a bíborpuha érsekköpennyel,
 s fegyencek csíkjai gyűrűzve mint a giliszták
 hajnaluk piramisát nyalják: a hóhéri csuklyát,
 s csokorként dobálják a vézna balerinákat
 nagy lihegések magasra a girlandoknak,
 az ünnep galandférgéinek, és ropják zenére
 a kopottá kikefélte gúnyák a diplomata-frakkok
 ollói közt is, rajongva, mert ők is hivatalosak
 és összevegyülnek a tüllök, a törpe zsokéék
 lótajtékillatú selyemgatyái, a prémekek
 dúvadhordái, a bárányok irháival,
 zihál azúr-dresszben a tizenegy aranyérmes,
 tolongnak a díjazott gárdák, az elégedettek,
 a dicsőségféltők, lóugrás-táncban a sakk mesterek,
 szív mellényben az ultivitézék zihálnak,

¹⁹ Tolcsvai, 1998.126–127. Egy másik elemzés: Görömbei, 2005. 380-389.

konferencia

forognak tisztviselőcskék, ráncuk elől-hátul mosoly,
titkárnők, új délibábok rezegnek a talaj fölött
kávépárában, a drága dohányfüst csipkéiben,
dögvész-uszályban a miss Európák és Amerikák,
company-vezérek karjain, aranyos ringlispilen,
forgó aranyfán pávaként ülnek magasan,
a porban toporgó, fejüket forgató tyúkok fölött,
szédelgő, árva kis csajok fölött, és teljes az ünnep,
s rebbennek gyűrűs galambok, felropognak a dízsörtüzek,
üdvözölnek kalapok, csákók, s nem ülnek vissza a fejre,
kard-élek villannak, ezüstlenek rozmaringszálak,
szép delfinkendők és veronika-kendők lobognak,
fölsúznak a zászlók az égre s fölsúznak a zászlók fölé
fölsúznak az elaggott, krétafehér istenszakállak,
s szózat hallatszik steril, a jégszféra sugallata:
ÉLJEN AZ ÚJ PÁR, ÉLJEN, DE MOST NE MOZOGJON

(...)

s mi arccal a tengernek itt állunk párban megmerevítve,
izzanak a poharak, húrok, izzik a tánc, az anyaföld,
izzik a lakodalom, izzik ez a forgatag ünnep,
örvényel az égre, lesuppan a földre süvítve,
húzza neki a zenekar, s kurrog, rikogat, ropja:
SUPRA AGGNŐ, SZÖKJ FEL KABLA, TIPORJ A MAGRA!
TE VAGY A TÁNCOS, RIHERUHA-RÁNCOS, ROPJAD RÁNC!
HA MEGVOLT AZ ESKÜVŐJE, LESZÁRADHAT A TŰDŐJE, HÚZD!

(...)

KRIPTABELŰ VARJÚ TÁNCOL, SZÁJÁBAN A HÚS, A FÁTYOL, HUSS!KULÁS,
IKULÁS, TÁNCOL EZER MIKULÁS, HOPP!²⁰

A kultúrházi táncmulatságok, a cigányság és a tánc említése történik meg egyik címadó versében (Jönnék a harangok értem).²¹ Másutt pedig a báli mulatozások hangulata, a mámor kerül leírásra. (Víg esztendőkre szomjas)²²

A tánc mint a mulatozás, az időtöltés kifejezése bukkan fel egyik régi magyar nyelven megszerkesztett írásában (Üzenet X-nek a fonák napfogyatkozásról).²³ A költészet és a ritmus, a tánc kapcsolatára találunk példát Szilágyi Domokos halálára írott megrendítő verssoraiiban (Aki

²⁰ Nagy, 1978. I. 397-405. A Menyegzőből táncos koreográfia is készült a következő címen: A Menyegző. Táncjáték Nagy László verse alapján (koreográfus: Farkas Zoltán „Batyu” A Magyar Állami Népi Együttes, Kodály Táncműhely). A bemutatóval kapcsolatos vitát lásd: Falvay, 1997., Falvay, 1998, Falvay, 2001., Tarján, 2001.

²¹ „És nagy a tánc és rikogás: csendőrök verik a Kultúrházban a cigányokat, mint a ragály apostolait, – akik csak enni akartak. Bűdösek vagyunk, dögzsírosak, főzzük a szappant.” Nagy, 1978. I.686-687.

²² „Bálterem ez a világ, csillagok fürtje csillár, / leng az űrbeli szélben, fehéren felizzik már. Emberiség, ma táncra hívott a mámor, járjad, / borral mulass, a sós vért örökre megutáljad. // Ami volt: temető az, táncos láb alá dermedt, / nem járja át az elme soha e tornyas vermet. / Táncos láb alatt kincsek s romlott vacakok tára, /csak isteni képzelet vehet itt mindent számba.” Nagy, 1978. I. 197.

²³ „Mert rimai katanák palota eránt az mejjúkkel tolják vala, mint habot bolond szél az tavon. Uraimék örvendik ám ez dolgot, mert palotában gyútósféle igencsak gyéren vala, úgy szinte tűzrevaló is. Mert uraimék reggelihöz újságjokat is rend szerént megevék. Fűtözni s langallni penig nem lehet örök éltig az táncztul és cimbaliomtul. Így hát az teméntelen epigrammákat gyömetik egy mélséges kálha eördögi pofájába.” Nagy, 1978. I. 633.

szerelmes lett a halálba).²⁴ Nagy László verseiben olykor a lélek maga is táncra perdül (Két sörényes).²⁵

A költő sajátos látásmódja lehetővé teszi számunkra, hogy hétköznapi cselekvéssorok is táncmozdulatokként jelenjenek meg leírásaiban. Ily módon például a fagyoskodó ember toporgása a táncos mozgásával válik rokoníthatóvá (Zuzmara).²⁶ A hóban meztelenül fürdő szép erdészlány, Viola mozdulatai pedig a lovak táncához válik hasonlatossá. (Havon delelő szivárvány)²⁷ Átvitt értelem-ben („nyomorúsága tánc”), szerepel a tánc kifejezés a Himnusz minden időben című költeményében.²⁸ Híres szerelmes versében a kedves „sávós” haja táncol a szélben. (A forró szél imádata)²⁹

Köztudomású, hogy bár a Biblia jócskán szerepeltet táncos vonatkozású történeteket és táncoló alakokat, sőt maga Nagy László is előszeretettel használ költeményeiben bibliai ihletettséggű képeket, érdekes módon azonban, a tánc és a Biblia kapcsolatának kiaknázására alig találunk példát az életműben.³⁰

A tánc-motívum második nagy csoportját a táncoló élővilág együttese, az állatok, a növények, a természeti jelenségek (évszakok, fény, csönd, délibáb, jégverés, Hold, jégvirág, hullám, tűz) alkotják. Ezek közül – előfordulásuk számát tekintve – a táncoló állatokra és természeti jelenségekre találhatjuk a legtöbb példát a szövegekben. A táncoló állatok közül – Nagy László költői világából következően, – a lovak állnak az első helyen. A viszontagságos körülmények miatt megnyomorodott, bántalmazott, pusztulásra készülő lovak képe többször is megjelenik verseiben. A Katonalovak című versében csaták báljában táncoló, „megsüketedett” lovakat láthatunk.³¹ Egy másik versében (Szederkirály) a munkában meggyötört, sanyargatott „Baba ló” képe bukkan fel.³² A megostorozott ló alakja a Vértanú arabs kanca soraiban köszön vissza.³³ A Búcsúzik a lovacska című hosszúversben pedig egy „vascső-karámban” álló, a kavargó hóesésben a halálát közeledni érző lóról olvashatunk, aki kezdetben az emberek érzéketlenségéről panaszkodik, majd panasza az egyetemes emberi értékek, a természeti kultúra pusztulásává tágul. Látomásában a tánc is szerepet kap:

²⁴ „Emlékezzetek, óhajtozott élni, játszott az életért madár-kecseken, szeretősen. Táncolt neki vitézmihályos verslábakon, ál-marcás dib-dábul, atavisztikus bájritmusokban, fából faragott királyfi-tagokkal. Táncolt és labdázott úgy, hogy fátyolba göngyölt a sziklát, mert a pucér erőmutatványt rühellte.” Nagy, 1978. I. 611.

²⁵ „nem a félelem, nem a kín, itt az öröm az ostoros, / teljesség, panasztalan, nem görög se nem latin: / kolonctalan lélek táncol az álmok magaslatain.” Nagy, 1978. I. 455.

²⁶ „Ej, barbár ritmus kell a télnek, / ládbobogások, szisszenések- / már próbáljuk a hozzáértő zenét / már szól a tüdő-sípszó.” Nagy, 1978. I. 193.

²⁷ „Róza-cimpája kitágul, / trüszköl, / toporog, / táncol-: / ozmán csikó, deli-szép, / kit a forró szél szült, / de rajta / napsisakú padisa / kengyele még sose zendült.” Nagy, 1978. I. 212.

²⁸ „Piaci csarnok álmosa, / Nyomorúságnak táncosa, / Szilveszter-éji harsona, / Gyönyörűm, te segíts engem!” Nagy, 1978. I. 312.

²⁹ „Csoda, hogy elfér ide, albérleti pici szobába, / fogaid villáma, táncoló sávós hajad, / fullasztó gyönyöröm! Forró vagy, akár a szél!” Nagy, 1978. I. 393.

³⁰ Hacsak nem tekintjük annak Márta és Mária című versének alábbi sorait, ahol azonban a tánc kifejezés csak átvitt értelemben szerepel: „Márta ha zsákol, / Mázsákkal táncol, / Mária felizgul / Nádsusogástól.” Nagy, 1978. I. 39. Nagy László bibliai motívumairól lásd: Szigeti, 1995. Ezzel ellentétben, például Szécsi Margit költészetében, a bibliai tánc képe (a táncoló Dávid király alakjában) többször is megfogalmazásra kerül. Vö. M. Nagy, 2008.

³¹ „Háború volt, halálós télben / rühes lovak közt dülöngéltem. // Katonalovak voltak, árvák, / poklok útjait bejárták. // Táncoltak nyihogva a bálban: / a légnyomások udvarában. / Megsüketedve jöttek onnan esőben, / füledt nappalokban.” Nagy, 1978. I. 112. Pomogáts, 1979.

³² „látod-e szép Baba ló, fehér ló, / Babusék Baba lova, fehér hajú, / fehérnek fehéré, de szedres farú, / látod-e, mit kellett néked megérned, / lestrapáltak, megszakasztottak téged, / zab helyett zabszalmát löktek néked, / mégis te csikóként ugrándoztál, / soványan is táncikáltál, szép Baba ló, / vénülten is nagy volt igyekezeted, / láng volt a te lelked, szép Baba ló, / de bazaltot fuvaroztattak véled, / csak vaslapáttal tapogattak meg téged!” Nagy, 1978. I. 665. A nyomorúságos körülmények közötti tengődő lovakról szóló Nagy László-i sorokat olvasván az embernek önkéntelenül is Zola bányaalovai (Germinal) jutnak az eszébe.

³³ „Hátranéz a ló és látja a szemek lángoló városát maga fölött. És nemet int, nem indul el, bár az ostor sudara káromolva csapkod szeme közé, ahol üstöke táncol.” Nagy, 1978. I. 491.

konferencia

„Királyok, hercegek, grófok
rózsateste nagy darabokban
lerohad rólam
glóriátok patkó a patámon
ezüstözött, pelikános
miseruha hátamon a csótár
új győztesek térdei közt
járom a táncot profánul
a remény makogásával
ágyúk szavazata közben járom
vér fölött is tréfás tavaszban
zenitig vont szemöldökök
íveiben a táncot
a számba ütött gyöngytyúk-tojások
nyers aranyóráit lenyelem
vedelem a bort is palackból
járom
a repülőők jelenéseitől
nem esem térdre
forgódó tankok röhögve
csóválják cső-nyakukat e táncból
járom
az ég alá kicipelt dunyhák
tollzivatarában
kastély tövén hol závarzatával
ragyog mint a szentség
a burzsuj-fohásztól szalagos
davaj-gitár”³⁴

A mostoha feltételek között szenvedő lovak mellett a megfelelő körülmények között tartott paripák is bemutatásra kerülnek: az egyik versben a táncoló versenylovakról olvashatunk (Csodák csodája).³⁵ A ló idealizált képe, a költői ihletet jelképező szárnyas pegazus szintén ott táncol egyik nevezetes költeményének soraiban (Rege a tűzről és jácintról).³⁶ A táncot járó ló mint a természetesen szimbolizáló őserő Nagy László több költeményében (Korai készülődés, Rege a tűzről és jácintról, Ereklýe) felbukkan.³⁷

Jóllehet a tánc motívumával legtöbbször a ló motívuma szerepel együtt a legtöbbet az állatokat szerepeltető képsorok közül, azonban a lovakon kívül még más táncoló állat is szerepel a költő verseiben. A hagyományosnak mondható népi állat-motívumok közül a pillangó (Szentségtörő

³⁴ Nagy, 1978. I. 343. Tüskés, 1976. 139-140., Tüskés, 2006. 140-141.

³⁵ „Bujkál bennem csodálatos dallam, / dúdolok magamnak, jó kedvem van /Állatnak is jó a fűvön járni, / táncolnak a zsokéék paripái.” Nagy, 1978. I. 272.

³⁶ „Érted nyihog, érted figyel / mezíten fejével, / táncol érted, pázsitodra / tajtékosan térdel, / haj rege rege rege, / haj rege rajta!” Nagy, 1978. I. 280.

³⁷ „Fényesíti a kincsét néhány lovasfiú, / izzadt fejükön körben fényes gyöngykoszorú, / táncol a kényes kanca, rezgeti kis füleit, / s mikor a féltett vékonyát kefe éri, nyerít.” Nagy, 1978. I. 151. „nézd: fejemen a piros csákó, csődörrel jár a fiú, / lógok a gyihos állat nyakában, két karom vaskoszorú, / táncol a fekete sárkány, neki a táj kicsi sátor,” Nagy, 1978. I. 283. „Csak a terebély gyümölcsfa, aki fölöttünk állt, ő mondhatná el, mit művelt époszi ménem a virágpör évadjában. Esztendő múlva a kicsikók tábora táncolt lángján a tavaszi gyufavirágnak.” Nagy, 1978. I. 505.

madonna)³⁸, valamint a medve (Medvezsoltár)³⁹ táncáról is olvashatunk. Az aprócska madár, a vörösbegy ugránozdása pedig sajtóságos táncként jelenik meg a téli tájban (Havon delelő szívárvány).⁴⁰

A természeti jelenségek, az égitestek, a természeti táj élettelen alkotórészei mind-mind táncot járnak Nagy László verseiben. Az egyik, már idézett versben, a hold az égre táncol,⁴¹ míg egy másik – szintén korábban említett költeményben – a pusztuló értékek felsorolásánál a technicizált világban elpusztuló humánus értékekről, a táncmozdulatok megdermedéséről, a tánc sziklává változásáról olvashatunk (Búcsúzik a lovacska).⁴²

A fehérlő, havas téli tájban különös táncot lejt a csönd a fehér tarlón, a háztetőkön és gödrökön. (Csönd)⁴³ Téli idején táncra perdül az ablakon kirajzolódó jégvirág is és táncosnőként pompázik (Ó, csodálatos jégvirág).⁴⁴ Farsang idején pedig a fény táncol végig a tetőkön, buszokon és a „lómészárszék üvegén.” (Farsangi ének)⁴⁵

A tél mellett egy másik évszakban is táncra perdül a táj Nagy László költeményeiben. Szerelmes verseiben hol a délibáb táncol, hol pedig a forró szél kerekedik táncra. (Szerelmem, csonttörő élet, A forró szél imádata)⁴⁶ A viharban vad táncot jár a mindent elpusztító jégverés (Gyöngyszoknya)⁴⁷ Nyári fürdőző leányok különös szoknyája lesz a hullámok tánca, egy másik művében pedig a tenger hullámai jelennek meg (A vasárnap gyönyöre, Tájékpé magammal).⁴⁸

A Nagy László-i oeuvre-ben az őselemek közül központi szerepet kap a tűz motívuma, amely néha a táncsal is összekapcsolódik. Az apa tűz fölé hajló feje körül szikrák járáják a táncot (Apám).⁴⁹

³⁸ „A szentségtörő madonna / háttere arany vihar, / illog és villog a lepkék / lemezes táncával.” Nagy, 1978. I. 332.

³⁹ „dējanna, dējanna, hölgyek, urak és tahók, / Csorba a fényesség: medvetánc hiányzik a tapshoz,” Nagy, 1978. I. 448.

⁴⁰ „Ó, havas erdő némasága, / szél se járja, / oly igen árva, / csak egy magányos / vörösbegy szálldos / ágról-ágra. / Pereg a hópor, / gyenge-reptű / szárnyatolla / két pici seprű / takarít, csak takarít, / söpri az éhség csillagait, / piros kis örült, / búvól-bájol, / hideg vesszőkön, / akár a szívem / jajgatva táncol, / szép napot vár, / végtelenségig / fehéredve / ámul a tél, a halál: / micsoda madár, / micsoda madár!” Nagy, 1978. I. 209-210.

⁴¹ „A hold amikor égre táncolt, / bőrtükre selyemszört varázsolt. / Álomban kihajtottam őket, / Jártuk a szeles, zöld mezőket.” (Katonalovak), Nagy, 1978. I. 113.

⁴² „Én ember akartam lenni / az lesz hirtelen a gép / titeket másol / hasznosabbra torzít / a csodák csodájaként / elrabolva agyateket, szíveteket / ezerszer mohóbb / micsoda ruganyos, micsoda halk / csak duruzsol s ketyeg / elfújja a lámpavilágot / kioltja a virágzó cseresznyefát / szemet vet a majálisra / szikla lett a zene / a tánc és ital” Nagy, 1978. I. 346.

⁴³ Táncol a csönd fehér tarlón, / trombitája égszín virág, / hatalmától megnémulnak / nádasok és bölömbikák. // Táncol a csönd háztetőkön, / fáradtaknak jó az álom, / ablak alatt, kertek alatt / csukott szájjal danolászom. // Táncol a csönd, bejár minden / gödröket és szegleteket, / harmat esik, szívem fázik, / hajt a bánat leveleket. Nagy, 1978. I. 40-41.

⁴⁴ „Ó, csodálatos jégvirág, / táncolva megdermedt leány, / fátyolos, csipke kombinés, / napvilágomnak ablakán.” Nagy, 1978. I. 80.

⁴⁵ „Táncol a fény, néha eltűnődik / kátránytetőn, hó levén, / ezüst autóbuzok hátán, /lómészárszék üvegén.” Nagy, 1978. I. 184.

⁴⁶ „Itt belül vad havazások / Függönyén délibáb táncol: / Játékok, csonttörő élet: / Bolondulok érted: hiányzol.” Nagy, 1978. I. 367. „Szél, te véremre támadó forró szél, / nőstényoroszlán sóhaja, délövi / lárma, te sárgarézmellű ragyogás, / nekímész a szemnek, táncolsz, a csókok ragály,” Nagy, 1978. I. 389.

⁴⁷ „S nézd a gyönyörű cédát, ugrik, csördül a szoknya, / most kezdődik a tánc, már viharerővel rojpa. / Cintányérral az orkán gyorsan járja körötte, / vaknapot, holdat zordan csattogat össze, / szájából zúgnak-zengnek minden hurok és kürtök, / tücskök vagytok csak hozzá, jó hegedűsök! / Ilyen hangokra, ilyen muzsikaszóra / forog a fehér szoknya s nincs ki lefogja. / Ránca kinyílik mind, a széles égbolt az öble, / kéjjel rázza a gyilkos gyöngyöt a földre / Ne mondhasd rá, hogy fősvény – mázsaszám rázza, szórja / Füre, fára, aranyzöld szőlőbogyóra. / zöld gabonára, az élet legközepébe! / A szájj belekékül, a táncnak sose lesz vége?” Nagy, 1978. I. 202-203.

⁴⁸ „Vízpartra meztlenednek szépséggel hízott csipők, / Öltének hideg-zöld szoknyát, hullámos táncbavivót.” Nagy, 1978. I. 235. „Tengerbe bukkott napvilágról / búcsúzkodok, lépnék utána: / hideg tajtékban holtan táncol /szívem öröme, ifjusága.” Nagy, 1978. I. 242.

⁴⁹ „Görnyed a tűznél, hólé-marta, / vörös bakancs kifűzve tágra, / fejénél táncos azúr szálak / nullákat nyílnak, ez a virága.” Nagy, 1978. I. 244.

konferencia

Egy másik versében a lángban eléggő ősz hajsza mozgását egy tündér tűzben hajladozó táncához hasonlítja. (Tündér a tűzben)⁵⁰

A táncoló élővilág legkisebb csoportját a növények alkotják. Nagy László verseiben megelevenedik a természet, táncra kerekednek a fák. Egy korai szerelmes versében táncra perdül a meggyfa (A meggyfa alatt),⁵¹ de az egyik legkorábban virágzó, jellegzetes sárga virágot bontó, som is táncot jár. (Cinóber fényben)⁵² A népköltészetben gyakorta szerepeltetett kőkény is „mímeli a táncot”. (Dombon).⁵³ A sírok tetején növegyom és virág is táncol. (Esti képek)⁵⁴

A táncoló motívumok utolsó, legkisebb, csoportját a táncra perdülő tárgyak alkotják. Az egyik versben a zsírban táncoló kenyérkockákról, egy másikban pedig a kés nyelén megelevenedő ábrázolás táncáról, egy harmadikban pedig a harangok megtáncoltatásáról olvashatunk. (A vasárnap gyönyöre, Kés, Elvárzásolt kastély)⁵⁵ Végezetül a Petőfit jelképező piros csizma virtuóz táncát kell megemlítenünk (Föltámadt piros csizma).⁵⁶

Összegezve tehát elmondható, hogy a tánc-motívum – mind mennyiségi, mind strukturális szempontból – viszonylag szerény szerepet kap más motívumokhoz képest a költő műveiben, de egyúttal az is kijelenthető, hogy a tánc motívuma Nagy László költészetének egyik jellegzetességének tekinthető.

A Nagy László-i címerpajzs egyik kis szegletébe a tánc motívuma is felfestendő.

Irodalomjegyzék

Bori

1967 Bori Imre: *Két költő*. Újvidék, Forum Könyvkiadó, 1967.

Csoóri

1987 Csoóri Sándor: Nagy László újra Debrecenben. In: Csoóri Sándor: *Készülődés a szám-adásra*. Budapest, Magvető, 1987. 192–198.

⁵⁰ „Most kitépve hajlongsz, / elégetlek máglyán, / göndörödő táncot / jársz a gyufa lángján.” Nagy, 1978. I. 82.

⁵¹ „Kerted végében roskadozva / egy pirhólyagos meggyfa áll, / aljában térdel teéretted / Szent László, szép aranykirály. // A hajló meggyfán megkötözve / Egy fehér angyal reng, röpös / meggyet szakítok, elpattantom / attól lesz ajkad vérvörös // Gallyat török: rubinkoszorú / Ott remeg homlokod körül / a meggyfa táncol és az angyal / megszabadulva elröpül.” Nagy, 1978. I. 21–22. A verssel kapcsolatban érdemes Csoóri Sándor szavait idézni: „Mit is jelentett neki a hagyomány? Átöröklést? Ismétlést? Hú emlékezetet? Sokkal többet! A nyelvben megőrzött múlt tudatát ő kezdettől fogva úgy fogta föl, mint a mozgalmal jelen időjét. Küzdött, birkózott vele, hódolt neki, ráfonódott. Jó mélyen a tüdejére szívta, mint az otthoni kapadohány füstjét. Számára például Szent László, a szép aranykirály nem történelmi alak, hanem egy érzet, egy érzelemmé finomult legenda; valami belső fényesség, amely semmiben sem különbözik az ő legközvetlenebb élményeitől. Lírai átváltozások révén így lesz az Árpád-házi királyból önéletrajzi mozzanat egy korai szerelmes versben.” Csoóri, 458.

⁵² „Sombokor táncol, / csillaggal gombos, / kezed a nappal / kínjától oldoz, / asztalomra bort hoz.” Nagy, 1978. I. 318.

⁵³ „Kis kőkényfa mímeli a táncot / Érzy a tavasz megérkezett / Mint a kigyerekeknek a bálban / Vállá csak a vállá rezeg” Nagy, 1978. I. 115.

⁵⁴ „Hányan haltak szolgásgáttól, / Vésztől ezer év alatt? / Felettük gyom s virág táncol, / e holtakról nincs adat.” Nagy, 1978. I. 145–146.

⁵⁵ „Tipegnek apró nagymamák, éljenek igen soká, / gondot susognak, gyűjtik a lángot a lábos alá, / búbosodik a tejjecske, hopp-hopp, csaknem kifutott, / fölforr a barna maláta, / pezsegget aranyhabot, / kenyérkockák a zsírban táncolnak jajpirosan, / gőzölgő rántott levesbe esnek majd illatosan.” Nagy, 1978. I. 230. „Már akkor kinyitottalak, / játék ezüst-istene, kés: / hajnalomból zöld síp visít / és cincog cirok hegedű / És táncol faragott halál-” Nagy, 1978. I. 439. „Délutáni sétalovaglás – az anyaföld sóhaja hordoz. Ágaskodva a toronyig érünk, megtáncoltatnám a harangokat, s im, köddé vált kezem a bronzon. De megcsendíti fületem egy finom tiltakozás: Félre, te szentségtörő, a harangokat csak fejni szabad!” Nagy, 1978. I. 648–649.

⁵⁶ „s föltámadt piros csizma a síkon / szívünk dombjának dúvadja már / végzet-igézte agyunkon táncol / sarkantyúzza a dögöket is / mit akar, mit akar, azt akarja / szeresse ez a nagy havú ország / kövesse holt és eleven” Nagy, 1978. I. 527.

Dobóné

1981 Dobóné Berencsi Margit: A tűz motívuma Nagy László költészetében. In: *Magyar Nyelv*, (1981) 1. sz. 72-82.

Dobóné

1989 Dobóné Berencsi Margit: *Nagy László tizenkét versének elemzése*. Budapest, Tankönyvkiadó, 1989.

Falvay

1997 Falvay Károly: A menyegző (?) – kitűnő táncosokkal. In: *Táncművészet*, (1997) 5–6. sz. 33–34.

Falvay

1998 Falvay Károly: Gondolatok Nagy László: Menyegző c. költeményét olvasva. In: *Nyelvünk és kultúránk*, (1998) 81–93.

Falvay

2001 Falvay Károly: „Batyu-lakodalom”. Farkas Zoltán táncjátékának felújítása a BM Duna Művészegyüttesnél. In: *Táncművészet*, (2001) 3. sz. 34–35.

Görömbei

2005 Görömbei András: *Nagy László költészete*. Debrecen, Kossuth Egyetemi Kiadó, 2005.

Kaán

é.n. Kaán Zsuzsa: *Egyetemes tánc történet I. A táncművészet története az őskortól a XX. századig*. Budapest, é.n.

Kiss

1993 Kiss Ferenc: *Írások Nagy Lászlóról*. Budapest, Püski, 1993.

M. Nagy

2008 M. Nagy Emese: „Táncot, forgósat, édeset”: A tánc szerepe Szécsi Margit költészetében. In: *Táncművészet*, (2008) 3. sz. 36–38.

Nagy

1979 Nagy László: *Adok néktek aranyvesszőt*. Összegyűjtött prózai írások. Budapest, Magvető, 1979.

Nagy

1994 Nagy László: *Krónika-töredék. Nagy László naplója. 1975. február 14-től 1978. január 29-ig*. Budapest, Helikon, 1994.

Pomogáts

1979 Pomogáts Béla: Nagy László lovai. Egy motívum költészetében. In: Pomogáts Béla: *Sorsát kereső irodalom*. Budapest, Magvető, 1979. 511–524.

Pomogáts

2004 Pomogáts Béla: Költészet: hatalom és kiszolgáltatottság. Nagy László halálának huszadik évfordulóján. In: Pomogáts Béla: *A költészet szigetengere*. Budapest, Littera Nova, 2004. 177–182.

Tarján

1994a Tarján Tamás: A természet mint líraszervező elem Nagy László költészetében. In: Tarján Tamás: *Nagy László tekintete*. Budapest, General Press, 1994. 131–146.

Tarján

1994b Tarján Tamás: A ráébredés-motívum Nagy László lírájában. In: Tarján Tamás: *Nagy László tekintete*. Budapest, General Press, 1994. 164–170.

Tarján

1997a Tarján Tamás: A kised-motívum Nagy László lírájában. In: Tarján Tamás: *Tres faciunt collegium*. Budapest, Orpheusz Könyvek, 1997. 7–27.

Tarján

1997b Tarján Tamás: A szesz-motívum Nagy László lírájában. In: Tarján Tamás: *Tres faciunt collegium*. Budapest, Orpheusz Könyvek, 1997. 28–36.

Tarján

2001 Tarján Tamás: „Te vagy a táncos”. A Menyegzőről. Nagy László verse az irodalomtörténetben. In: *Táncművészet*, (2001) 3. sz. 32–33.

Tolcsvai

1998 Tolcsvai Nagy Gábor: *Nagy László*. Pozsony, Kalligram, 1998.

Szigeti

1996 Szigeti Lajos Sándor: „Vállamon a bárányos éggel...” (Bibliai motívumok Nagy László költészetében). In: *„Inkarnáció ezüstben” Tanulmányok Nagy Lászlóról*. Szerk.: Tasi József. Budapest, Petőfi Irodalmi Múzeum, 1996. 50–59.

Tüskés

1976 Tüskés Tibor: Nagy László: Kiscsikó-sírató. In: *Tüskés Tibor: Versről versre*. Budapest, Tankönyvkiadó, 1976. 138–146.

Tüskés

1983 Tüskés Tibor: *Nagy László*. Budapest, Szépirodalmi, 1983.

Tüskés

2006 Tüskés Tibor: *Nagy László pályaképe*. Pécs, Pro Pannonia Alapítvány, 2006.

Vasy

2000 Vasy Géza: Az ünnep motívuma. Nagy László: A vasárnap gyönyöre. In: Vasy Géza: *Tárgyiasság és látomás*. Budapest, Krónika Nova, 34–41.